

9. Kapinus O. S. Ubijstva: motivy i celi / O. S. Kapinus. – М. : IMPE-PABLISH, 2004. – 310 s.

10. Shevchenko L. O. Motyvatsiya zhinochoyi zlochynnosti / L. O. Shevchenko // Visn. Kharkiv. derzh. un-tu im. V.N. Karazina. – Ser. Psykholohiya. – 2011. – Vyp. 46. – S. 192-196.

11. Podil'chak O. M. Motyvy ta motyvatsiya zlochyniv, uchynenykh zhinkamy : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk / O. M. Podil'chak. – Kh., 2005. – 20 s.

O. Radzevilova. The motivation area of women who committed violent crimes. *The article presents the results of research motives of committing offences and certain features of the motivational area of women who committed violent crimes and passed the forensic psychiatric or complex forensic psychological and psychiatric examination for the period of 2010-2016.*

The research cites difference in self-described interpretations of crimes motives and summarized data of criminal proceedings on the definition of motives of crimes.

The study shows that motivational area of women who have committed crimes directly against life and health of a person, were interested in: area of domestic life, practical orientation, area of social and family orientation, their entertaining plan, using of psychoactive substances. Alcohol intoxication in the period of the offense, the presence of conflict with the victims were the one of the predictive factors of violent actions directly against the life and health of a person.

In the motivational area of women who have committed crimes with an additional object of criminal encroachment – life and health of the person, prevailing interests were: in entertainment plan, practical orientation, using of psychoactive substances, in the area of domestic life. Women who committed crimes with an additional object of criminal encroachment the life and health of a person are predominantly made violent crimes of profit motives, even the hostility to victims have suddenly arisen on the background of entertainment motives.

Key words: *female criminality, motives of committing violent crimes, motivational sphere of women who committed violent crimes.*

Отримано: 16.12.2017 р.

УДК 159.9.

Н.В. Слободяник

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ СУБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Н.В. Слободяник. Психолого-педагогічна взаємодія суб'єктів освітнього простору. *У статті аналізуються результати теоретичного дослідження особливостей психолого-педагогічної взаємодії учасників освітнього простору. Психолого-педагогічна взаємодія розглядається як особистісний контакт викладача з учнями, спрямований на взаємні зміни в їхній поведінці, діяльності, відносинах, настановленнях. Підкреслюється, що взає-*

модія учасників освітнього простору є найважливішим способом для успішного вирішення завдань навчально-виховного процесу, ефективність якого визначається розвитком особистості педагогів та школярів, ступенем досягнення результатів. Зазначається, що ефективність психолого-педагогічної взаємодії передбачає наявність трьох компонентів: афективного, когнітивного та поведінкового. Наводяться принципи розвивальної освіти та уточнюється зміст ключового поняття – освітній простір.

Ключові слова: соціальна взаємодія, психолого-педагогічна взаємодія, ефективна взаємодія, освітній простір, розвивальна освіта, психологічний контакт, суб'єкт, проектування.

Н.В. Слободяник. Психолого-педагогическое взаимодействие субъектов образовательного пространства. В статье анализируются результаты теоретического исследования особенностей психолого-педагогического взаимодействия участников образовательного пространства. Психолого-педагогическое взаимодействие рассматривается как личностный контакт преподавателя с учениками, направленный на взаимные изменения в их поведении, деятельности, отношениях, установках. Подчеркивается, что взаимодействие участников образовательного пространства является важнейшим способом для успешного решения задач учебно-воспитательного процесса, эффективность которого определяется развитием личности педагогов и школьников, степенью достижения результатов. На успешность психолого-педагогического взаимодействия субъектов образовательного пространства оказывает влияние психологический контакт, который возникает в результате общности психического состояния людей, вызванного взаимопониманием, взаимной заинтересованностью и доверием сторон, вступающих во взаимодействие. Рассматриваются принципы развивающего образования и уточняется содержание ключевого понятия – образовательное пространство. Сформулированы важнейшие характеристики образовательного пространства, основным ресурсом которого как системы социального взаимодействия между субъектами учебного процесса, является личностно-ориентированный подход к обучению детей, реализуемый в системе развивающего образования. Развитие образовательного пространства является условием развития каждого отдельного ученика всего школьного микросоциума. Отмечается, что эффективность психолого-педагогического взаимодействия предусматривает наличие трех компонентов: афективного, когнитивного и поведенческого.

Ключевые слова: социальное взаимодействие, психолого-педагогическое взаимодействие, эффективное взаимодействие, образовательное пространство, развивающее образование, психологический контакт, субъект, проектирование.

Постановка проблеми. Актуальність проблеми взаємодії суб'єктів освітнього процесу, що виникла в останнє десятиріччя, обумовлена багатьма причинами. Динамічно розвивається комунікативний простір, що впливає на освітній процес; суттєві зміни змісту і форм соціальних взаємин тягнуть за собою перебудову стереотипів, викликають напругу, яка створює підґрунтя для появи протиріч, конфліктів. У зв'язку з цим, важ-

ливе місце в змісті сучасної освіти повинні посідати комунікативність, взаєморозуміння, готовність до взаємодії, толерантність, уміння вести діалог, шукати та знаходити компроміси.

Таким чином, взаємодія суб'єктів освітнього процесу стає пріоритетним напрямом для досліджень. Необхідність вивчення психолого-педагогічної міжособистісної взаємодії в системі "учитель-учень" детерміновано актуальною необхідністю реалізації гуманістичної моделі виховання та розвитку підростаючого покоління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичну основу міжособистісної взаємодії складають розробки вітчизняних та зарубіжних вчених. На їхній погляд, згідно з особистісно-орієнтованою парадигмою, заснованою на принципах гуманістичної психології А. Маслоу і К. Роджерса, потрібен перегляд змісту освіти, технологій навчання та виховання.

Так, російська дослідниця І. Якиманська вважає, що в гуманістичній парадигмі навчання головне – це розвиток особистісного ставлення до світу, діяльності, до себе. Це передбачає не лише активність та самостійність, але й обов'язково суб'єктну активність та самостійність. Учень при цьому створює себе і власну навчальну діяльність. Вершина його досягнень – прояв суб'єктної творчості та понаднормативної активності. Особливості взаємодії суб'єктів у навчальному процесі вивчали Н. Єлізарова, М. Фрумін, Г. Цукерман, О. Чудінова та ін. Емоційно-комунікативну сторону психолого-педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу аналізують у своїх працях О. Беленкіна, Л. Жарова, В. Котов, М. Рібакова, Р. Шакуров та ін. Проблемою психолого-педагогічної взаємодії вчителів з підлітками цікавляться такі автори, як І. Зимня, Г. Андреева, Г. Абрамова, Н. Ключова, М. Кашапов. Як соціально-психологічний процес розглядають співробітництво з дітьми М. Вейт, Б. Огаянц, О. Суботський.

Необхідність розв'язання різноманітних проблеми, пов'язаних із розвитком ідеї психолого-педагогічної взаємодії, підкреслюють сучасні українські вчені – О. Глузман, Т. Друганова, М. Євтух, О. Микитюк, Н. Побірченко, О. Рацул та ін. Зарубіжні автори (Р. Селман, О. Стауфорд, М. Фландерс, М. Хаузен) у своїх роботах розглядають взаємодію або інтеракцію у навчанні, виходячи з положень гуманістичної та когнітивної психології.

Мета статті – на основі теоретичного аналізу наукової літератури визначити сутність та особливості психолого-педагогічної взаємодії учасників освітнього простору.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Розв'язання проблеми розвитку ефективної взаємодії учасників освітнього процесу багато вчених вбачають у формуванні освітнього простору, яке розуміється як складний інтегративний процес, що містить у собі компоненти взаємодії вчителів і учнів, вихователів і вихованців, орієнтований на осо-

бистість як найважливішу цінність. Особливе психологічне значення поняття "освітній простір" має в контексті розвивальної освіти.

Для нашого дослідження важливим є розрізнення понять "освітній простір" і "розвивальна освіта". Відомий фахівець в галузі психології – В. Панов – вказує, що в контексті розвивальної освіти предметом розвитку виступає психічний розвиток учня в цілому, який повинен забезпечити формування в учнів і вчителів здатності бути суб'єктом свого розвитку, як компонента системи "учень – учитель". Іншим словом, розвивальна освіта головною метою ставить особистісний розвиток (а не навчання), якісне перетворення всіх психічних сфер дитини.

Однією з найважливіших рис, які об'єднують теоретичні концепції, є ідея розуміння розвитку як саморозвитку, як активного творчого процесу, що здійснюється дитиною в співробітництві з дорослим. Розвивальна освіта повинна допомогти дітям навчитися розвивати самих себе, стати творцями себе. Дослідники дійшли висновку, що для цього потрібна реалізація певних принципів, які лежать в основі розвивальної освіти:

1. Основною метою освіти повинен стати розвиток людини – фізичної, духовної сфер свідомості дитини, тобто реально повинен відбутися "зсув з навчання на розвиток".

2. В основу освітнього процесу слід покласти логіку взаємодії. Вже застарілим є погляд, згідно з яким учитель впливає на учня, а учень приймає цей вплив або протистоїть цьому. Будь-який контакт між людьми є процесом взаємовпливу та взаємодії. Ігнорування цього факту веде до того, що вчитель втрачає зв'язок з реальністю та відмічає зміни в собі, які відбуваються в результаті впливу учнів. А зміни – особливо психічні – при цьому можуть бути не обов'язково доброякісними. Це означає, що варто прийняти та реалізувати процес взаємодії з дітьми, тому що у взаємодії розвивається не лише учень, але й сам учитель.

3. Найважливішим моментом розвивальної освіти повинно бути визнання самоцінності учня і самоцінності вчителя. Слово "самоцінність" у цьому контексті означає визнання цінності суб'єктів самих по собі. Вчитель і учень – найважливіші люди навчального процесу, який створює умови для розвитку особистості. Критерієм цінності та ефективності діяльності вчителя стає те, як він уміє організувати навчальний процес, який створює умови для розвитку і учня, і самого себе.

4. Основною функцією вчителя слід вважати проектування та створення такого освітнього середовища, яке сприяло б саморозвитку учня. Потрібно, щоб зовнішні стимулюючі фактори перемістилися всередину дитини, щоб відбувався не розвиток ззовні, а самостійне управління власним розвитком.

5. Розвивальна освіта повинна будуватися на знанні та грамотному використанні психологічних закономірностей розвитку дітей та дорослих.

У розвивальному навчанні роль психологічної науки повинна стати провідною.

Аналіз вищенаведених принципів дозволяє виокремити ключове поняття, смисл якого потрібно уточнити. Це поняття – "освітній простір". Спираючись на позиції екопсихологічного розвитку, можна розглянути поняття освітнього простору з декількох точок зору:

- як умову навчання та розвитку, що представляє собою сукупність можливостей для навчання учня, а також для розвитку його здібностей та особистісного потенціалу;

- як засіб навчання та розвитку учня, яким освітнє середовище стає не лише "в руках" педагога, але й "в руках" учня – в тому значенні, що учень стає суб'єктом саморозвитку, а освітній простір – об'єктом впливу;

- як предмет проектування і моделювання. Освітній простір конкретного навчального закладу спочатку теоретично проектується, а потім практично моделюється у відповідності з метою навчання, особливостями контингенту учнів та умов навчального закладу [10].

Освітній простір не можна вважати чимось однозначним. Простір починається там, де відбувається "зустріч" суб'єктів, де вони сумісно починають його проектувати та будувати – і як предмет, і як ресурс сумісної діяльності; і де між окремими інститутами, програмами, суб'єктами освіти, сферами освітньої діяльності починають будуватися певні зв'язки та відносини. Саме взаємодія дорослого і дитини, через яку можна та потрібно розглядати, що відбувається з людиною в процесі її розвитку та засвоєнні нею норм та зразків, виступає в якості особливого освітнього простору [Там само].

Отже, таке розуміння освітнього простору дозволяє усвідомити та сформулювати його найважливіші характеристики. Основним ресурсом освітнього простору як системи соціальної взаємодії між суб'єктами навчального процесу є особистісно-орієнтований підхід до навчання дітей, який реалізується системою розвивальної освіти. Освітній простір, як сукупність екопсихічних умов життєдіяльності учня, щоразу при появі нового учня або виявленні зсувів у розвитку окремого учня – ніби проектується заново. Розвиток освітнього простору є умовою розвитку кожного окремого учня та всього шкільного мікросоціуму.

У сучасному суспільстві одним із критеріїв успішної освітньої діяльності стає можливість активної психолого-педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього простору. Основна мета такої взаємодії – покращення якості освіти та створення умов для збереження фізичного і психологічного здоров'я підростаючого покоління, їхнього повноцінного розвитку та підготовки до професійної діяльності.

Філософські концепції М. Бахтіна, В. Біблера, С. Франка, К. Ясперса, педагогічні ідеї Г. Кудіної, В. Немірової, Т. Русакової, Г. Тарасова

та особистісно орієнтована парадигма освіти дають змогу вважати однією з умов оптимізації психолого-педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього простору – особистісно орієнтований діалог.

Психолого-педагогічну взаємодію суб'єктів освітнього простору дослідники розуміють як співробітництво, що породжується потребою в сумісній діяльності, в процесі якої людина пізнає та перетворює світ. Це проявляється в становленні та розвитку контактів між людьми, в формуванні міжособистісних взаємин. Психолого-педагогічна взаємодія – це особистісний контакт викладача зі студентами або учнями, спрямований на взаємні зміни в їхній поведінці, діяльності, відносинах, настановленнях [6].

Проблема взаємодії учасників педагогічного процесу стає все більш гострою в сучасній освіті, та сучасною наукою розглядається як міждисциплінарний феномен, взаємозв'язки якого відображаються в широкому спектрі гуманітарних наук (Г. Андреева, Б. Ломов та ін.) [2].

Взаємодію суб'єктів, на думку дослідників, можна розглядати як складний процес, в якому зміни в суб'єктів відбуваються взаємопов'язано та взаємообумовлено. Соціально-психологічний аспект взаємодії передбачає розглядання цієї проблеми у взаємозв'язку з проблемами діяльності та спілкування людини (О. Бодальов, О. Леонтъев та ін.). Ефективність взаємодії, на думку вчених, передбачає наявність усіх трьох компонентів: афективного (емоції, почуття) – "симпатії – антипатії", когнітивного (перцептивний, інформаційний) – "усвідомлення об'єкта", та поведінкового – "послідовність реальної поведінки" [11].

Головною метою взаємодії є розвиток особистості взаємодіючих сторін, їхніх взаємин. Основними характеристиками взаємодії вчені вважають взаємопізнання, взаєморозуміння, взаємини, взаємні дії, взаємовплив. Кожна з цих характеристик має свій зміст, але лише їхня комплексна реалізація в освітньому процесі забезпечує її ефективність.

Ефективна взаємодія – це сумісно побудовані дії учасників освітнього процесу, які забезпечують необхідні умови для розвитку особистісного потенціалу, розвитку навичок рефлексивної поведінки, емоційного комфорту, розвитку навичок ефективного вербального і невербального спілкування, саморегуляції, розвитку потреби в самоактуалізації [5].

Співробітництво як основа взаємодії – це гуманістична ідея сумісної діяльності учнів (студентів) та викладачів, яка передбачає взаєморозуміння, проникнення в духовний світ один одного, колективний аналіз ходу та результатів цієї діяльності.

В основі стратегії співробітництва лежать ідеї стимулювання та спрямованості педагогом пізнавальних інтересів учнів (студентів). Співробітництво характеризується просторовою і часовою співприсутністю; єдністю мети; організацією та управлінням діяльності; розподілом функцій, дій, операцій; наявністю позитивних міжособистісних взаємин.

Психолого-педагогічні взаємодія є невід'ємною складовою будь-яких видів соціальної взаємодії, які відбуваються в сфері освіти та розвитку особистості учня.

Відомо, що освітній процес – це двосторонній процес, в якому одна сторона – педагог, який цілеспрямовано впливає на іншу – на того, кого навчає, з метою сформувати у нього комплекс знань, умінь, навичок для подальшого використання у своїй професійній діяльності [1].

Для ефективного психолого-педагогічної взаємодії потрібно визнання цінності учня (студента); визнання його унікальності; пріоритет особистісного розвитку, коли навчання виступає не як самоціль, а як засіб розвитку особистості кожного, хто навчається; орієнтація на соціалізацію – усвідомлення та засвоєння людиною сучасних культурних цінностей, знань соціального, духовного життя, адаптація до правил і норм сучасного суспільства; орієнтація педагогічної взаємодії на самореалізацію учня (студента); створення умов для удосконалення моральних вчинків, самостійної постановки пізнавальних проблем [9].

Особливий інтерес у контексті психолого-педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього простору становить система "учень-учитель". Її особливість полягає в ієрархічно нерівних позиціях її суб'єктів. З одного боку, "учитель – учень" є суб'єктами загального освітнього простору, яких об'єднує загальна мета, з іншого – ці сторони знаходяться в системі "керівник – підлеглий". Відносини субординації відображаються на характері міжособистісних взаємин у цієї системі. Будь-яке протиріччя, що виникає між учителем і учнем, може перерости в конфліктну взаємодію лише за умови нерівності статусів взаємодіючих суб'єктів [3].

У наш час психолого-педагогічна взаємодія все більш отримує організаційні форми співробітництва, такі як ділові, рольові ігри, робота в триадах, групах, тренінг-класах. При цьому співробітництво передбачає передусім взаємодію самих учнів. В освітньому процесі створюється ситуація множинності планів і форм навчальної взаємодії, ускладнюється і її загальна схема.

Серед показників, що безпосередньо впливають на успішність психолого-педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього простору, є психологічний контакт. Психологічний контакт виникає в результаті сумісності психічного стану людей, який викликаний їхнім взаєморозумінням, взаємною зацікавленістю та довірою сторін, що вступають у взаємодію. Психічний стан визначається в психології як цілісна характеристика психічної діяльності людини в певний період часу, яка показує своєрідність перебігу її психічних процесів попереднього стану та властивостей особистості (М. Левітов) [1].

Контакт усвідомлюється і переживається суб'єктами як позитивний фактор, що підкріплює взаємодію. В умовах контакту найбільш повно

проявляються всі особистісні властивості суб'єктів взаємодії, сам факт його встановлення приносить їм інтелектуальне та емоційне задоволення. Тобто внутрішніми механізмами контакту є емоційне та інтелектуальне співпереживання, співмислення, співдія.

В основі емоційного співпереживання лежить психічне явище "зараження", механізм якого розглядається в психологічній науці як спосіб інтеграції групової діяльності. Г. Андреева вважає, що зараження виступає формою спонтанного внутрішнього механізму поведінки людини. Зараження характеризує багато в чому безсвідому залежність індивіда від певних психічних станів через передачу психічного настрою, який володіє великим емоційним зарядом. Емоційне співпереживання суб'єктів психолого-педагогічної взаємодії є одночасно і фоновим, і основним механізмом контакту. Дослідники зазначають, що емоційне співпереживання як механізм контакту викликається, в першу чергу, особистісними особливостями взаємодіючих суб'єктів, значущістю предмета взаємодії, ставленням сторін до цього процесу. Це забезпечує взаєморозуміння та сумісність, узгодженість взаємодії [2].

Другий механізм контакту взаємодіючих сторін являє собою розумову співдію, співмислення, тобто включеність обох сторін в сумісну активну діяльність при розгляданні тієї чи іншої проблеми. Цей механізм інтелектуальної співдії обумовлюється сумісною інтелектуальною діяльністю суб'єктів взаємодії, наприклад, учителя й учнів.

Внутрішньою умовою виникнення контакту між взаємодіючими сторонами є прояв справжньої уваги один до одного, емпатійності та толерантності. Зовнішнім проявом контакту є поведінка взаємодіючих суб'єктів. Так, для контакту в класі необхідна увага учнів, робоча тиша, яка регулюється вчителем. Ці та інші показники пояснюються спеціальним розділом теорії спілкування – праксемікою.

Контакт – це умова та наслідок продуктивної взаємодії його суб'єктів, що підвищує ефективність цього процесу та його результат. У навчальній взаємодії психологічний контакт визначає можливість природного спілкування, наявність якого є важливим для продуктивного співробітництва його суб'єктів [10].

Соціальна взаємодія відбувається в процесі сумісної діяльності та спілкування. В соціальному плані взаємодію людей розглядають також як спосіб здійснення спадкоємництва поколінь. Передачі досвіду, інформації від покоління до покоління сприяє взаємодія людей: конкретна поведінка, з одного боку, і наслідування цієї поведінки – з іншого. У дитини засвоєння досвіду та оволодіння ним завжди відбувається через дорослого або старшого в сумісній діяльності. Щоб оволодіти досвідом та "привласнити" його собі, дитина вступає у взаємодію з більш досвідченим дорослим.

Взаємодія є в цьому процесі способом освоєння культурної спадщини попередніх поколінь [8].

У шкільному колективі відбувається освоєння соціальної спадщини, створеної попередніми поколіннями, а також тих цінностей, які вирізняють цю школу. Колектив, який має свої традиції, високу моральну атмосферу, завжди вирізняється особливою взаємодією педагогів та учнів, а також процесом передачі досвіду.

В умовах шкільного колективу передача досвіду загальнолюдських цінностей відбувається за двома напрямками: в процесі взаємодії педагогів і учнів, тобто в спеціально організованому навчально-виховному процесі, а також у сумісній діяльності старших та молодших школярів. Старшокласники, педагоги є носіями культурної спадщини, традицій у школі, але чи стане це надбанням молодших поколінь – залежить від характеру взаємодії педагогів і учнів.

Характеристика сутності, структури взаємодії допомагає визначити показники його ефективності. Також потрібно пам'ятати, що взаємодія учасників навчально-виховного процесу – це не головна мета, а найважливіший засіб, необхідний спосіб успішного рішення поставлених завдань і ефективність визначається передусім розвитком особистості педагогів та школярів, ступенем досягнення результатів у відповідності з тими завданням, які ставились.

Безпосереднім і специфічним показником ефективності є розвиток основних характеристик взаємодії учасників освітнього простору:

- взаємопізнання – об'єктивність знання особистісних особливостей один одного, інтересів, захоплень;

- взаєморозуміння – розуміння загальної мети взаємодії, єдності завдань, що стоять перед педагогами та школярами; розуміння мотивів поведінки в різних ситуаціях; адекватність оцінок і самооцінок; єдність настановлень на сумісну діяльність;

- взаємини – прояв такту, увага до думки та пропозицій один одного; емоційна готовність до сумісної діяльності, задоволеність її результатами; повага позиції одне одного, співпереживання, співчуття; прагнення до офіційного та неофіційного спілкування; творчий характер відносин, що стимулює ініціативу та самостійність дітей;

- взаємні дії – здійснення постійних контактів, активність участі в сумісній діяльності; ініціатива в становленні різних контактів; координація дій на основі взаємних дій, узгодженість; допомога, підтримка одне одного;

- взаємовплив – урахування думки одне одного при організації роботи; коректність зауважень; сприйняття іншого в якості прикладу для наслідування [3].

У загальному плані про розвиток взаємодії учасників навчально-виховного процесу можна судити за змістом їхньої сумісної діяльності та спілкування, способів і форм взаємодії.

Визначення показників ефективності взаємодії дозволяє проаналізувати стан цієї проблеми в шкільному колективі та в конкретній ситуації, щоб цілеспрямовано управляти розвитком психолого-педагогічної взаємодії учасників освітнього простору.

Висновки. Отже, в освітньому просторі створюється ситуація множинності планів і форм психолого-педагогічної взаємодії. Взаємодія є універсальною формою розвитку, обопільної зміни, як в природі, так і в суспільстві, що приводить кожну ланку в новий якісний стан.

Психолого-педагогічні взаємодія є невід'ємною складовою будь-яких видів соціальної взаємодії, які відбуваються в сфері освіти та розвитку особистості учня.

Ефективною оптимізацією психолого-педагогічної взаємодії є: діалогічність між всіма учасниками освітнього простору; інтенсивність зворотного зв'язку між дітьми та педагогами; усвідомленість важливості та цінності міжособистісної взаємодії.

Перспективним напрямом дослідження є здійснення подальшого аналізу проблеми психолого-педагогічної взаємодії в межах наукових концепцій філософів і психологів.

Список використаних джерел

1. Абрамова Г. С. Некоторые особенности педагогического общения с подростками / Г. С. Абрамова // Вопросы психологии. – 1988. – № 2. – С. 96-99.
2. Андреева Г. М. Социальная психология / Г. М. Андреева. – М. : МГУ, 1980. – 450 с.
3. Башинська Т. Взаємодія вчителя й учнів у навчально-виховному процесі як педагогічна проблема / Т. Башинська // Початкова школа. – 2004. – №12. – С. 55-58.
4. Власова О. І. Педагогічна психологія : навч. посібник / О. І. Власова. – К. : Либідь, 2005. – 400 с.
5. Драгунова Т. В. Взрослый и подросток: трудности взаимоотношений / Т.В. Драгунова // Семья и школа. – 1974. – №3. – С. 16-19.
6. Зимняя И. А. Педагогическая психология : учебник для вузов / И. А. Зимняя. – М. : Логос, 2000. – 384 с.
7. Кан-Калик В. А. Основы профессионально-педагогического общения : учеб. пособие / В. А. Как-Калик. – Грозный : Чечено-Ингушский гос. ун-т им. Л. Н. Толстого, 1979. – 138 с.
8. Кон И. С. Психология ранней юности : Кн. для учителя / И. С. Кон. – М. : Просвещение, 1989. – 255 с.
9. Мудрик А. В. Самые трудные годы / А. В. Мудрик. – М. : Знание, 1992. – 230 с.

10. Рубцов В. В. О проблеме соотношения развивающих образовательных сред и формирования знаний / В. В. Рубцов // Вторая Рос. конф. по экономической психологии : тезисы. – М., 2000. – С. 78-79.

11. Савчин М. В. Типи розуміння вчителем психології учня та їх прояв у педагогічній взаємодії / М. В. Савчин // Рідна школа. – 1996. – №1. – С. 70-71.

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Abramova G. S. Nekotorye osobennosti pedagogicheskogo obshheniya s podrostkami / G. S. Abramova // Voprosy psihologii. – 1988. – № 2. – С. 96-99.

2. Andreeva G. M. Social'naja psihologija / G. M. Andreeva. – М. : MGU, 1980. – 450 s.

3. Bashyns'ka T. Vzayemodiya vchytelya y uchniv u navchal'no-vykhovnomu protsesi yak pedahohichna problema / T. Bashyns'ka // Pochatkova shkola. – 2004. – №12. – С. 55-58.

4. Vlasova O. I. Pedahohichna psykholohiya : navch. posibnyk / O. I. Vlasova. – К. : Lybid', 2005. – 400 s.

5. Dragunova T. V. Vzroslyj i podrostok: trudnosti vzaimootnoshenij / T.V. Dragunova // Sem'ja i shkola. – 1974. – №3. – С. 16-19.

6. Zimnjaja I. A. Pedagogicheskaja psihologija : uchebnik dlja vuzov / I. A. Zimnjaja. – М. : Logos, 2000. – 384 s.

7. Kan-Kalik V. A. Osnovy professional'no-pedagogicheskogo obshheniya : ucheb. posobie / V. A. Kak-Kalik. – Groznyj : Checheno-Ingushskij gos. unt im. L. N. Tolstogo, 1979. – 138 s.

8. Kon I. S. Psihologija rannej junosti : Kn. dlja uchitelja / I. S. Kon. – М. : Prosveshhenie, 1989. – 255 s.

9. Mudrik A. V. Samye trudnye gody / A. V. Mudrik. – М. : Znanie, 1992. – 230 s.

10. Rubcov V. V. O probleme sootnoshenija razvivajushhih obrazovatel'nyh sred i formirovanija znaniy / V. V. Rubcov // Vtoraja Ros. konf. po jekonomicheskoy psihologii : tezisyy. – М., 2000. – С. 78-79.

11. Savchyn M. V. Typy rozuminnya vchytelem psykholohiyi uchnya ta yikh proyav u pedahohichniy vzayemodiyi / M. V. Savchyn // Ridna shkola. – 1996. – №1. – С. 70-71.

N. Slobodanyk. Psychological and pedagogical interaction of the subjects of the educational space. In the article the results of a theoretical research of the peculiarities of psychological and pedagogical interaction between participants of the educational space are analyzed. Psychological and pedagogical interaction is considered as a personal contact of the teacher with pupils aimed at mutual changes in their behavior, activities, relations and attitudes. It is

emphasized that interaction of participants of the educational space is the most important way for successfully solving of the tasks of the educational process, the effectiveness of which is determined by the development of the personality of teachers and schoolchildren, the degree of achievement of results. The success of the psychological and pedagogical interaction of the subjects of the educational space is influenced by the psychological contact that arises as a result of the generality of the people's mental state caused by mutual understanding, mutual interest and trust of the parties entering into interaction. The principles of developmental education are considered and the content of the key concept is clarified – the educational space. The most important characteristics of the educational space are formulated, the main resource of which, as a system of social interaction between the subjects of the educational process, is a personality-oriented approach to the education of children implemented in the system of developmental education. The development of the educational space is a condition for the development of each individual pupil of the entire school microcommunity. It is noted that the effectiveness of psychological and pedagogical interaction provides for the presence of three components: affective, cognitive and behavioral.

Keywords: social interaction, psychological and pedagogical interaction, effective interaction, educational space, developmental education, psychological contact, subject, design.

Отримано: 12.12.2017 р.

УДК 159.97:316.624

Л.О. Федосова, А.Г. Гордійчук

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ЖІНОК ЗІ СПІВ ЗАЛЕЖНІСТЮ

Л.О. Федосова, А.Г. Гордійчук. Психологічні особливості агресивної поведінки жінок зі співзалежністю. Дослідження присвячено висвітленню проблеми феномена співзалежності та особливостей жіночої агресивної поведінки як негативних змін особистості внаслідок тривалого спілкування з залежним. Здійснено аналіз поглядів науковців щодо поняття "співзалежність", теоретико-емпіричних досліджень психологічних особливостей жінок зі співзалежністю, зокрема особливостей агресивної поведінки. Це є важливим аспектом, адже проблеми з проявом та усвідомленням агресивності співзалежними жінками призводять до неконтрольованих форм прояву агресивної поведінки і, відповідно, дезадаптації в сімейних стосунках.

Визначено характеристики, спільні для всіх співзалежних людей, це: низька самооцінка, надмірна турбота про інших, заперечення та витіснення, контроль, слабкі межі особистості, невизначені уявлення про себе, відсутність чіткої самоідентифікації, гнів, страх, невпевненість, самотність, сором, неконтрольована агресія, замкнутість, апатія, ігнорування своїх потреб, нехтування собою, проблеми спілкування, проблеми в інтимному житті, депресивна поведінка, суїцидальні думки тощо. Співзалежні вибудовують такі взаємини, які перешкоджають одужанню залежного. Отже, для психокорекції залежності необхідна психокорекційна робота зі співзалежними. Виявлення ефективних методів упровадження світової прак-